

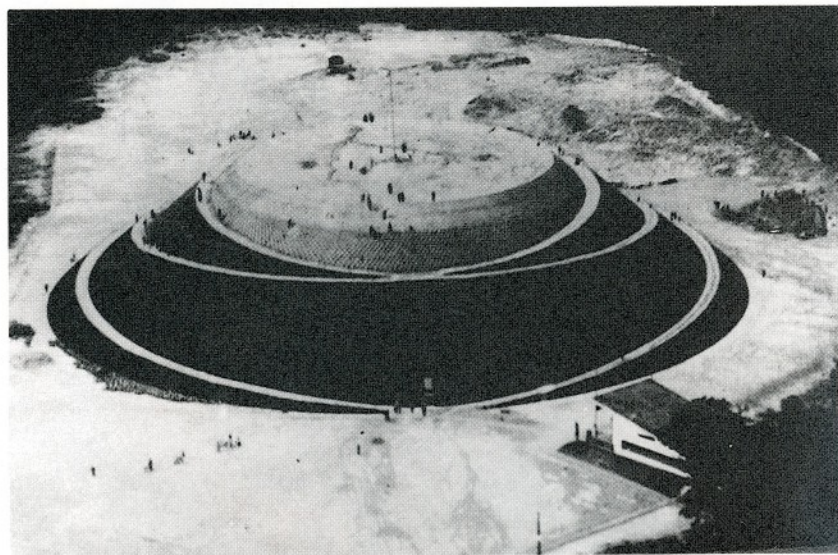
HISTORIA KOPCA JÓZEFA PIŁSUDSKIEGO

NARÓD KOMENDANTOWI

Prace przy sypaniu kopca

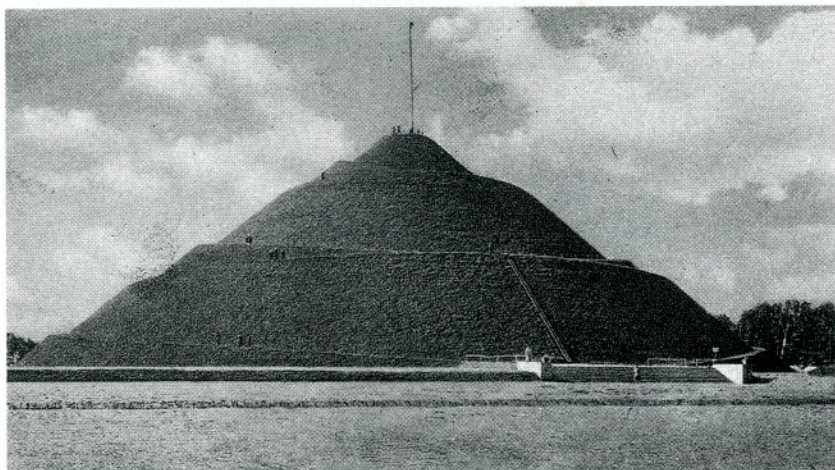
Jerzy Bukowski, Roman Hnatowicz, Wojciech Pęgiel

Historia Kopca Józefa Piłsudskiego 1934 - 1993

Kopca Niepodległości ◇ Mogiły Mogił

KRAKÓW 1994

*Ojczyzna to ziemia i groby
Narody, tracąc pamięć
— tracą życie*

Przedwojenna kartka pocztowa z widokiem Kopca

Tradycja sypania kopców, poświęconych wielkim postaciom historycznym i przełomowym wydarzeniom w dziejach narodów sięga w Polsce wieków. Najstarsze krakowskie kopce — Krakusa i Wandy pochodzą z czasów przedchrześcijańskich, Kopiec Kościuszki z lat 1820-1823, zaś Kopiec Józefa Piłsudskiego usypano w latach 1934-1937.

Odzyskanie przez Polskę niepodległości w 1918 roku, po 123 latach trójrozbiorowej niewoli, było faktem o ogromnym znaczeniu historycznym wymagającym równie monumentalnego uczczenia. Idea kopca, obliczonego na trwanie przez tysiąclecia zwyciężyła nad ideą pomnika. W marcu 1934 roku Związek Legionistów Polskich wysunął projekt usypania Kopca Niepodległości Marszałka Józefa Piłsudskiego. Rozpoczęcie prac nastąpiło 6 sierpnia 1934 roku. Była to dwudziesta rocznica wymarszu z krakowskich Oleandrów pod wodzą Komendanta Piłsudskiego oddziału Strzelców i Drużyniaków — Pierwszej Kompanii Kadrowej późniejszych Legionów Polskich. Rocznicą wymarszu na — jakże wówczas niepewny! — szlak wiodący ku Niepodległości, ku 11 listopada 1918 roku. Na czele komitetu budowy Kopca stanął Walery Sławek, jeden z najdawniejszych towarzyszy walk Marszałka. Kopiec usytuowano w zachodniej części Łasku Wolskiego na wzniesieniu Sowiniec (358 m n.p.m). Jego projektantem był inż. Franciszek Mączyński, a kierownikami robót kolejno: kpt saperów inż. Stanisław Kuźmiński — do końca 1936 r., później inż. Kacper Marchewka.

Od dnia 12 maja 1935 roku — daty śmierci Marszałka Józefa Piłsudskiego — nastąpiło przyspieszenie prac przy sypaniu Kopca Jego Imienia. Włączył się w nie cały naród — bywały dni, iż przez Sowiniec przewijało się do 10 tysięcy osób, a każda wwoziła przynajmniej jedną taczkę ziemi! Komitet budowy zebrał ze społecznych składek kwotę ponad 870 tysięcy złotych (odpowiednik 170 tysięcy dolarów), z której wydatkowano 547 tysięcy, a resztę przeznaczono na uporządkowanie terenu wokół Kopca i jego konserwowanie w przyszłości. Od 9 czerwca 1935 r. prace koordynował Naczelny Komitet Uczczenia Pamięci Józefa Piłsudskiego pod osobistym przewodnictwem Prezydenta RP Prof. Ignacego Mościckiego.

Wznoszony Kopiec miał być również Kopcem Niepodległości — symbolem wielopokoleniowej drogi narodu polskiego ku niepodległości Ojczyzny. W trakcie jego budowy (oraz po jej ukończeniu), składano w nim przywożone w specjalnych urnach (będących często dziełami sztuki), ziemię zroszone krwią naszych rodaków, przelaną na polach bitew i w miejscach kaźni od czasów konfederacji barskiej, wojny w obronie konstytucji majowej i insurekcji kościuszkowskiej w XVIII w., epepei Legionów Dąbrowskiego, Kniaziewicza i księcia Józefa Poniatowskiego, powstań — listopadowego i styczniowego w w. XIX, aż po okres pierwszej wojny światowej — epepei Legionów Piłsudskiego i wojny polsko-sowieckiej w 1920 roku. Do 1939 r. w Kopcu złożono ponad 3600 ziem z miejsc związanych z walką Polaków o wolność, całość i niepodległość Ojczyzny. Te uroczyście złożone w Kopcu ziemi, uświęcone polską krwią, nadały Mu również symbol i miano Mogiły Mogił.

Ukończony 9 lipca 1937 roku Kopiec Józefa Piłsudskiego — Kopiec Niepodległości zajął powierzchnię 0,76 ha, jego wysokość wyniosła 35 metrów, średnica podstawy 111 metrów, kubatura 130 tysięcy metrów sześciennych. Szczyt zwieńczono dużym granitowym głazem w kształcie płyty z wrytym na niej krzyżem legionowym.

W 1939 roku, skutkiem czwartego rozbioru, będącego wynikiem zmywy sowiecko-niemieckiej, Polska znów utraciła niepodległość. W czasie okupacji, 16 kwietnia 1941 r., generalny gubernator Hans Frank wezwał starostę miejskiego Rudolfa Pavlu i rozkazał mu, aby kopce — Kościuszki i Piłsudskiego, będące symbolami

nieugiętości Polaków w ich dążeniach niepodległościowych, zostały zrównane z ziemią! Na szczęście Niemcy nie zdołali zrealizować tych zamierzeń i do czasu zakończenia II wojny światowej Kopiec Piłsudskiego przetrwał w dobrym stanie. Złożono w nim nawet jesienią 1945 roku dwie kolejne ziemie: spod Monte Cassino i spod Lenino.

Wkrótce okazało się jednak, że Kopiec Piłsudskiego — Kopiec Niepodległości jest symbolem tych ideałów, od których rządzący Polską z mandatu Kremla komuniści postanowili się odciąć. Rozpoczęto więc działania, mające na celu faktyczną likwidację Mogiły Mogił. Nie mogąc splantować tak ogromnej i przez setki tysięcy ludzi ukształtowanej masy ziemi, postanowiono wtopić go w otoczenie. Zalesiono otaczającą Kopiec polanę i jego zbocza, co doprowadziło do zamierzonego rozsądzenia przez korzenie stoków i do wystąpienia licznych obsuńców ziemi oraz procesów erozji. Celem przyspieszenia tych zjawisk w 1953 r. przy pomocy czołgu zdarto ze szczytu granitową płytę — ślad po niej zagał. Wytworzoną podczas tej barbarzyńskiej operacji brudną popłynęła — niczym rynną — woda, żłobiąc sobie coraz głębsze koryto i znajdując szereg innych ujść na zboczach niszczonej Mogiły Mogił.

Obsuwanie się mas ziemi spowodowało z upływem lat obniżenie się wierzchołka Kopca o ok. 2 m, zaś jego stożek uległ deformacji. To zaprogramowane niszczenie symbolizowanych przez Kopiec tradycji niepodległościowych i legionowych odniosło sukces — w latach siedemdziesiątych obniżona i zalesiona, sylweta Kopca (dobrze poprzednio widoczna z Krakowa), zniknęła z pejzażu. Równoległe ze wszystkich map, planów, przewodników itp. konsekwentnie usunięto jakiekolwiek informacje o Kopcu Józefa Piłsudskiego (tego, jak go wówczas niejednokrotnie określano „faszyzującego przywódcy sanacyjnej Polski”). Starannie wymazywaną ze społecznej świadomości nazwę zastępowano określeniami w rodzaju: „punkt widokowy na Sowińcu”.

Wielu Polaków nie pogodziło się jednak z takim podejściem do narodowej przyszłości. Przede wszystkim o cześć i szacunek dla niej — a więc i dla wyrażających ją symboli — dopominali się Legioniści

Podniesienie płyty z Krzyżem Legionowym na szczyt Kopca 8 października 1991 roku przez ppłk. Jerzego Tomalę — dowódcę 37 pułku śmigłowców transportowych w Łęczycy.

Prace na zboczach Kopca — 1991 r.

W przededniu Święta Wojska Polskiego — 14 sierpnia 1993 r.

10 listopada 1991 roku — pierwsza po 1945 roku uroczystość Święta Niepodległości z udziałem Wojska Polskiego.

11 maja 1980 roku — jeden z pierwszych dni prac przy odnowie Kopca
— widok od strony północnej.

i Peowiacy Józefa Piłsudskiego, na których czele stał przez wiele lat pułkownik Józef Herzog, więzień stalinowskiego terroru. Od 1957 r. wszelkimi sposobami starał się on ratować Kopiec Marszałka, pisząc liczne memoriały i listy do instytucji, które z urzędu winny dbać o szacunek dla miejsc pamięci narodowej, jak np. Ministerstwo Obrony Narodowej i Ministerstwo ds. Kombatantów. Jego wysiłki pozostawały jednak bez efektu, a pisma na ogół bez odpowiedzi (a jeśli nawet jakąś uzyskiwał, to wykrętną i kłamliwą).

Od 1974 roku działania płk. Herzoga wsparł ksiądz kardynał Karol Wojtyła, arcybiskup metropolita krakowski, pisząc do niego: „pragnę wyrazić moją solidarność z Pańskimi poczynaniami, które mają na celu obronę godności narodu, a zwłaszcza honoru polskiego żołnierza — tego, któremu Polska zawdzięcza niepodległość. Wołanie o szacunek dla pamiątek przeszłości, m.in. dla Kopca Józefa Piłsudskiego na Sowińcu jest w pełni uzasadnione. Oby jeszcze było skuteczne...” Sam będąc synem oficera, przez wiele lat wychowywanym tylko przez ojca — przyszły Papież doskonale rozumiał potrzebę ratowania Kopca Niepodległości, tego wspaniałego zabytku historii i kultury Narodu.

W 1963 r. krakowscy rzemieślnicy dokonali częściowej renowacji podstawy Kopca i wzmocnienia murów obwodowych. Na reakcję ówczesnych władz nie trzeba było długo czekać. W rok później nastąpiła osobliwa decyzja, aby to miejsce, będące sanktuarium niepodległości, przekształcić... w obiekt sportowy. Na szczęście i ten pomysł upadł.

Starania płk. Herzoga, legionistów i piłsudczyków przyniosły pierwsze efekty dopiero z końcem lat siedemdziesiątych. Wycięto społecznymi siłami około 600 drzew, porastających zbocza Kopca. 23 czerwca 1980 roku powstał z oddolnej inicjatywy Komitet Opieki nad Kopcem Józefa Piłsudskiego przy Towarzystwie Miłośników Historii i Zabytków Krakowa (do 1986 roku używający określenia „Obywatelski”). Od tej pory prace renowacyjne prowadzono planowo, systematycznie i w sposób zorganizowany. Do 1990 r. odbywały się one wyłącznie siłami społecznymi. Dużą życzliwość i pomoc okazywał od początku dyrektor Miejskiego Parku i Ogrodu Zoologicznego dr Józef Skotnicki.

W 1981 roku Komitet wystąpił (z pozytywnym skutkiem) o uznanie Kopca Niepodległości — Kopca Józefa Piłsudskiego za miejsce pamięci narodu i zabytek jego kultury. W latach 1981 - 1993 zorganizowano dziesięć uroczystości składania w Mogile Mogił kolejnych ziem z polskich bitew i pobojuwisk, w tym także z terenów kaźni okresu II wojny światowej, na Wschodzie i na Zachodzie. Ziemie poświęcone polską krwią pobrano również z wielu miejsc tragedii stanu wojennego i skrytobójczych mordów politycznych w latach osiemdziesiątych (pełny wykaz wszystkich ziem, złożonych w Kopcu Niepodległości po 1945 r. jawnie i tajnie jest opublikowany w biuletynie Komitetu pt. „Sowiniec” redagowanym przez mgr Marię Christian).

Przez pierwszych 11 lat istnienia i działania Komitetu Opieki nad Kopcem Józefa Piłsudskiego udało się społecznymi siłami — ogromnym poświęceniem wielu ludzi — uratować Kopic przed zagładą i dokonać najniezbędniejszych zabiegów renowacyjnych. Pracowano w soboty i nierzadko w niedziele, używając taczek, łopat, kilofów i siekier. Przy tej mozolnej robocie spotykali się przedstawiciele antykomunistycznej opozycji wszystkich odcieni. Łączyła ich idea patriotycznego obowiązku, wyrażana wylanym potem, a nie pustymi słowami. Od 1991 r. prace przy renowacji Kopca finansuje Rada Miasta Krakowa. Również i po tej dacie wielu członków Komitetu pomagało przy pracach, prowadzonych z wielkim rozmachem z użyciem sprzętu mechanicznego przez ekipę mgr. inż. Jana Szymczucha, której także udzieliła się atmosfera radosnej i dającej widoczny efekt roboty. Wykonano odwodnienie stożka Kopca rurami PCV do studzienek żelbetowych z odprowadzeniem wody deszczowej rurami ceramicznymi w głąb lasu, zakładając drenaż w ścieżkach i zboczach. Wybudowano schody żelbetowe na szczyt oraz dwa kamienne filary z różowego porfiru, zwieńczone 8 orłami (które dwukrotnie już stawały się obiektem dewastacji). Najwięcej pracy kosztowało ponowne wyprofilowanie zboczy oraz wykonanie 960 metrów ścieżek z kamienia łamanego i z kostki granitowej, a także krawężnika z różowego porfiru. Na placzkach — miejscach schodzenia się ścieżek — ustawiono granitowe ławki. Nieustanną pomocą we wszystkich pracach zawsze służyła dyrekcja MPiOZ, oraz osobiście dr Józef Skotnicki. Wszystkie projekty wykonał nieodpłatnie wiceprzewodniczący Komitetu mgr inż. arch. Włodzimierz

Śliwczyński, który sprawuje również społeczny nadzór nad odnową Mogiły Mogił. W pierwszych latach ratowania Kopca wielkie zasługi poniósł także mgr inż. Witold Tukałło, późniejszy emigrant polityczny. Całość planów i robót renowacyjnych zatwierdził miejski konserwator zabytków mgr Zbigniew Beiersdorf.

W przeddzień Święta Niepodległości 11 listopada 1991 roku, po uroczystej mszy św. z udziałem władz państwowych i samorządowych oraz Wojska Polskiego, odbyło się uroczyste odsłonięcie i poświęcenie wiernej repliki granitowego głazu — płyty z krzyżem legionowym. Ten ogromny kamień osadził na szczycie Kopca 8. X 1991 roku śmigłowiec z 37 pułku śmigłowców transportowych z Łęczycy. Obok płyty postawiono nowy metalowy maszt flagowy o wysokości 10 m z oświetleniem kierunkowym dla potrzeb lotnictwa. Odsłonięcia odtworzonego z pietyzmem zwieńczenia Kopca dokonał nieżyjący już dziś kpt Zenon Chmielewski, 97-letni wówczas Legionista 1 pułku piechoty I Brygady Legionów i Peowiak, śp. honorowy wiceprzewodniczący Komitetu Opieki nad Kopcem Józefa Piłsudskiego. Odsłonięty głaz poświęcił ks. infułat Stanisław Małyśiak.

Kopiec Niepodległości — Kopiec Józefa Piłsudskiego odwiedziło w trakcie prac renowacyjnych tysiące ludzi. Były na nim córki Marszałka — Panie Wanda Piłsudska i Jadwiga Jaraczewska, ostatni Prezydent RP na Uchodźstwie Ryszard Kaczorowski, Minister Adam Bień, (ostatni żyjący z tzw. „Procesu 16” w Moskwie w 1945 r.), wielu wybitnych działaczy i polityków III Rzeczypospolitej. Wykonywane prace regularnie oglądali przedstawiciele władz Krakowa, m.in. wojewoda Tadeusz Piekarczyk, kolejni przewodniczący rady miasta Kazimierz Barczyk i Tadeusz Kołaczyk, prezydent Józef Lassota, wiceprezydent Jan Friedberg.

26 listopada 1992 r. honorowy patronat nad Kopcem Piłsudskiego w Krakowie przyjął Sejm Rzeczypospolitej Polskiej (wniosek, zgłoszony wówczas w imieniu klubu poselskiego Konfederacji Polski Niepodległej został poparty przez Ruch dla Rzeczypospolitej).

Należy również wspomnieć, że od chwili swego powstania w 1980 roku Komitet Opieki nad Kopcem Józefa Piłsudskiego, oprócz swoich podstawowych zadań organizowania i prowadzenia

prac związanych z odbudową Kopca, wiele działań i inicjatyw poświęca innym formom przywoływania i utrwalania pamięci o postaci i dokonaniach Józefa Piłsudskiego. Należą do nich zwłaszcza corocznie organizowane — dla uczczenia dat Jego urodzenia i śmierci — uroczystości w Katedrze Wawelskiej i mieszczącej się pod nią Krypcie Srebrnych Dzwonów, gdzie spoczywają szczątki śp. Marszałka, oraz wspomaganie sierpniowych Marszów Szlakiem I Kompanii Kadrowej, wznowionych w 1981 roku. Tym działaniom Komitetu udziela pomocy proboszcz Katedry — ks. prałat Janusz Bielański. We wszystkich poczynaniach Komitetu współuczestniczy Przewodniczący Towarzystwa Miłośników Historii i Zabytków Krakowa prof. dr hab. Jerzy Wyrozumski. Wspomagają je również: ks. płk Franciszek Studziński — Ojciec Adam (dominikanin), kapelan spod Monte Cassino oraz Zofia Bigaj — nestorka ruchu strzeleckiego w Polsce, wieloletni gospodarz pawilonu przy kopcu. Duże zasługi w organizowaniu wspierania działalności Komitetu ze strony młodzieży oraz wojska położył niedawno zmarły honorowy wiceprzewodniczący — kadet II Rzeczypospolitej śp. Tadeusz Roszkiewicz. Niemal codziennie od 1980 roku przychodzi pod Kopiec i włącza się do prac Władysław Zielski, który sypał Mogilę Mogił jeszcze w latach 30-tych. Wiceprzewodniczącym Komitetu ds. organizacyjnych jest Andrzej Fischer, sekretarzem — Krystyna Jędras, skarbnikiem — Małgorzata Marcinek-Marek.

Komitet Opieki nad Kopcem Józefa Piłsudskiego przy Towarzystwie Miłośników Historii i Zabytków Krakowa liczy aktualnie około 180 członków z całej Polski, w tym 7 Legionistów, wielu Peowiaków i żołnierzy 1920 roku, wychowanków Korpusów Kadetów II RP, żołnierzy 1939 r., AK-owców i innych kombatanów, działacze opozycji niepodległościowej i „Solidarności”. W jego skład wchodzi także byli więźniowie totalitaryzmu hitlerowskiego i stalinowskiego, członkowie Związku Sybiraków, żołnierze Wojska Polskiego, młodzi strzelcy, harcerze.

Jerzy Bukowski

Przewodniczący Komitetu Opieki nad Kopcem Józefa Piłsudskiego

Roman Hnatowicz

sekretarz Rady Pamięci Narodu
przy wojewodzie krakowskim

Wojciech Pęgiel

historyk

10 listopada 1991 roku — odsłonięcie płyty granitowej z Krzyżem Legionowym przez legionistę I Brygady kpt. Zenona Chmielewskiego i wojewodę krakowskiego Tadeusza Piekarza.

Uwagi uzupełniające:

Do Kopca Józefa Piłsudskiego (Kopca Niepodległości, Mogiły Mogił) można dojechać:
— autobusem linii 134 lub B — do ZOO, stamtąd ok. 10 minut drogi pieszo za drogowskazami (linia pospieszna B kursuje do ZOO tylko w sezonie letnim w soboty i dni świąteczne)
— autobusem linii 102 lub 152 — do alei Kasztanowej, stamtąd pieszo około 20 minut za drogowskazami
— samochodem — dojazd do parkingu przy ZOO (tylko w dni powszednie)

Zebrań Komitetu Opieki nad Kopcem Józefa Piłsudskiego odbywają się w każdą środę w godz. 16.00 - 17.00 w lokalu Towarzystwa Miłośników Historii i Zabytków Krakowa — ul. św. Jana 12 (telefon — w czasie spotkań — 21-27-83).

Wpłaty na rzecz dalszej odbudowy Kopca i zagospodarowania jego otoczenia, oraz utworzenia wystawy poświęconej historii budowy i odnowy Kopca w pawilonie na Sowińcu:

TOWARZYSTWO MIŁOŚNIKÓW HISTORII I ZABYTKÓW KRAKOWA

PKO I O. Kraków 35510-10764-132 (z dopiskiem: na kopiec J.P.)

Konto dewizowe TMHiZK: PKO SA O. Kraków 535078-7000342-15781-7870

(z dopiskiem: na kopiec J.P.)

Możliwość włączenia się własną pracą w dzieło odbudowy, konserwacji i pielęgnacji Kopca Niepodległości — w każdą bezdeszczową sobotę w godz. 10.00 - 16.00 od wczesnej wiosny do późnej jesieni.

Serdecznie zapraszamy do dalszego wspierania działań Komitetu Opieki nad Kopcem Józefa Piłsudskiego w Krakowie: „aby czas nie zatarł i niepamięć”.

Nakładem Gminy Stołeczno-Królewskiego Miasta Krakowa wydała Oficyna Cracovia.

Chermansky 35